

ترمز وام بانک‌های ناتراز کشیده شد

مهدی عبداللهی
مدیر گروه اقتصاد

در سال ۱۳۹۹ بانک مرکزی با ابلاغ بخشنامه‌ای، از اجرای سیاست کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها خبر داد. این بخشنامه تاکنون سه بار دیگر نیز به روزرسانی شده است. اقتصاددانان دیدگاه‌های مختلفی در خصوص سیاست کنترل ترازنامه بانکی دارند اما در یک نکته نظر واحدی دارند و آن اینکه اگر سیاست کنترل ترازنامه بانکی با سیاست اصلاح ساختار بودجه برای جلوگیری از سرریز ناترازی های بودجه‌ای همراهی کند، نتایج این سیاست خود را به خوبی در کنترل تورم و انتظام بخشی به چهارچوب سیاست‌های پولی و بانکی کشور آشکار خواهد ساخت. به عبارتی، اقتصاددانان معتقدند کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها یک بسته سیاستی است که می‌تواند با جلوگیری از تشدید ناترازی‌ها در نظام بانکی، اهداف کنترل تورمی دولت را محقق سازد. کارشناسان اقتصادی اجرای سفت و سخت سیاست کنترل ترازنامه از سوی بانک مرکزی را مهم‌ترین سیاست دولت برای مهار رشد نقدینگی از طریق محدود کردن بانک‌ها و به ویژه بانک‌های ناتراز در رشد ترازنامه می‌دانند.

سه‌م بانک‌ها از تسهیلات ۴۳۰۸ همتی

بر اساس اطلاعات ارائه‌شده از سوی بانک مرکزی، بانک‌ها و موسسات اعتباری در ۱۰ ماهه امسال ۴ هزار و ۳۰۸ هزار میلیارد تومان تسهیلات به خانوار و بخش‌های اقتصادی اعطا کرده‌اند که حدود ۷۸ هزار میلیارد تومان از آن مربوط به تسهیلات امهالی بانک‌ها بوده که عمده مربوط به چند بانک دولتی و خصوصی شده است. بانک‌های ملت با سهم ۲۰ درصد، تجارت با ۱۶ درصد، کشاورزی با ۱۵٫۵ درصد، بانک شهر با ۹٫۳ درصد و ملی و سپه سهمی ۷٫۶ و ۷٫۳ درصدی دارند. اما در کنار مبلغ ۷۸ همتی تسهیلات امهالی، بانک‌ها در ۱۰ ماهه امسال حدود ۴ هزار و ۲۳۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات غیرامهالی پرداخت کرده‌اند. از کل تسهیلات پرداختی غیرامهالی نظام بانکی در ۱۰ ماهه، حدود ۶۹۶ همت آن معادل ۱۶٫۵ درصد، را بانک ملت پرداخت کرده است. تجارت با حدود ۴۹۲ همت و سهم ۱۱٫۶ درصدی دوم، ملی با حدود ۴۸۴ همت و سهم ۱۱٫۴ درصدی سوم، پاسارگاد با ۲۳۲ همت و سهم ۱۰٫۲ درصدی چهارم، صادرات با ۳۳۳ همت و سهم ۷٫۶ درصدی پنجم و سپه با ۱۹۱ همت و سهم ۴٫۵ درصدی در رتبه ششم قرار دارد. سامان با ۱۸۵ همت و سهم ۴٫۲ درصدی هفتم، خاورمیانه با ۱۶۶ همت و سهم ۴ درصدی هشتم، اقتصادی نوین با ۱۵۵ همت و سهم ۳٫۷ درصدی نهم و قرض الحسنه مهر با ۱۵۳ همت و سهم ۳٫۶ درصدی دهم است. در انتهای جدول و کمترین مقدار تسهیلات پرداختی مربوط به بانک‌های سرمایه با ۱٫۱ همت و سهم ۰٫۰۰۷ درصدی، بانک ایران و ونیز با ۴٫۵ همت و سهم ۰٫۱۱ درصدی، بانک دی با ۶ همت و سهم ۰٫۱۴ درصدی، گردشگری با ۹٫۸ همت و سهم ۰٫۲۶ درصدی، ایران زمین با ۱۰٫۴ همت و سهم ۰٫۲۶ درصدی، آینده با ۱۰٫۹ همت و سهم ۰٫۳ درصدی و موسسه اعتباری ملل نیز با ۱۲٫۲ همت و سهم ۰٫۳ درصدی قرار دارند. پس از این بانک‌ها، بانک دولتی توسعه صادرات با ۱۵٫۶ همت و سهم ۰٫۴ درصدی قرار داشته، پست بانک نیز با ۲۴ همت و سهم ۰٫۶ درصدی قرار دارد. توسعه تعاون و صنعت و معدن نیز و بانک دولتی هستند که با اعطای ۳۳ و ۲۱ همت و سهم ۰٫۸ درصدی و یک درصدی در رتبه‌های بعدی با کمترین مقدار تسهیلات اعطایی قرار دارند.

ترمز بانک‌های بی‌ترمز کشیده شد

هرچند پژوهشگران اقتصادی معتقدند ترمز نهایی ناترازی نظام بانکی زمانی کشیده خواهد شد که ناترازی‌های بودجه‌ای دولت به بانک‌ها سرزیر نشود، اما بخشی از ناترازی در نظام بانکی نیز مربوط به رفتارهای پرریسک بانک‌های خصوصی است که سال‌ها قبل، این بانک‌ها در سایه عدم نظارت یا چشم‌پوشی‌های مقام ناظر پولی و بانکی کشور انجام دادند. بخشی از این اتفاقات به رفتارهای پرریسکی همچون رفتار بانک آینده و برخی از موسسات برمی‌گردد که حجم بالایی از منابع را وارد بخش ساختمان‌سازی و مال‌سازی لوکس کردند که به دلیل بی‌توجهی به اصل متنوع‌سازی دارایی‌ها، منابع آنها در بخش ساختمان قفل شده و نقدینگی آنها به شدت از این ناحیه تحت فشار قرار گرفته و این بانک‌ها را وادار به استقراض از بانک مرکزی کرده است. علاوه بر این، مشکل برخی از بانک‌ها به سیاست‌های غام‌آم آنها در موسسات مالی و اعتباری و رشک‌تسهیلی برمی‌گردد که در انتهای دهه ۸۰ و دهه ۹۰ در این بانک‌ها ادغام شدند و به دلیل دارایی‌های غیرنقدشونده‌ای که از موسسات به آنها به ارث رسید، ناترازی در این بانک‌ها ماندگار شد. بی‌توجهی به بهداشت اعتباری در برخی از بانک‌ها همچون بانک سرمایه و فساد رخ داده در این بانک طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ از دیگر زمینه‌های ایجاد ناترازی در برخی از بانک‌ها بوده است. اما بررسی‌های این گزارش نشان می‌دهد ظاهراً فراتر است شاهد اتفاقات مثبتی در نظام بانکی باشیم. موضوع از این فراتر است که با اجرای سیاست کنترل ترازنامه در بانک‌ها از سوی بانک مرکزی، اعطای تسهیلات از سوی بانک‌های ناتراز به شدت محدود شده است. گرچه شاخص‌های مختلف و دقیق‌تری برای اثبات این فرضیه که ترمز تسهیلات دهی در کدام بانک کشیده شده است، وجود دارد اما در گزارش حاضر به شاخص نسبت تسهیلات اعطایی در سال جاری به مانده کل تسهیلات تا آن مقطع استناد شده است. به نظر می‌رسد در غیاب شاخص‌های اصلی، این

شاخص می‌تواند تا حدود زیادی واقعیت ادعای اجرای سفت و سخت سیاست کنترل ترازنامه از سوی بانک مرکزی را به اثبات برساند. در اینجا فرض ما این است که در هر بانکی که نسبت تسهیلات اعطایی امسال به کل مانده تسهیلات اعطایی بانک کمتر باشد، بانک مرکزی اجازه تسهیلات دهی بیشتر به آن بانک رانداه است. همچنین پایین بودن این نسبت می‌تواند نشانگر این موضوع باشد که بانک مذکور به احتمال زیاد در نسبت کفایت سرمایه، در نسبت تسهیلات غیرجاری و نسبت‌های سود و زیان و نقدینگی و برداشت از بانک مرکزی وضعیت خوبی ندارد و ناترازی آن بالاست. با توجه به اینکه بانک‌های دولتی گزارش ماهانه منتشر نمی‌کنند و برخی از بانک‌های خصوصی یورسی نیز انتشار گزارش ماهانه را متوقف کرده‌اند، در اینجا به وضعیت ۱۶ بانک اشاره شده است. طبق این داده‌ها، کمترین مقدار نسبت تسهیلات اعطایی امسال به کل مانده تسهیلات اعطایی مربوط به بانک آینده با ۶ درصد است. به عبارتی، از کل مانده تسهیلات بانک آینده (که مربوط به تسهیلات جاری و غیرجاری چندین سال بوده)، این بانک فقط ۶ درصد از آن را امسال پرداخت کرده و ۹۴ درصد برای سال‌های گذشته است. دومین بانک با کمترین نسبت بانک سرمایه است. در این بانک فقط ۱۱ درصد از مانده تسهیلات مربوط به پرداختی امسال است. این مقدار در بانک گردشگری ۱۳ درصد، در موسسه اعتباری ملل ۲۵ درصد، در بانک دی ۲۹ درصد، در ایران زمین ۳۱ درصد، در پست بانک ۳۸ درصد، در بانک پارسیان ۴۰ درصد است. آن‌طور که مشخص است، به جز پست بانک، همه بانک‌هایی که پایین‌ترین نسبت تسهیلات اعطایی را دارند، در شاخص‌های مختلف از جمله کفایت سرمایه بدترین بانک‌ها بوده‌اند. برای مثال، طی سال ۱۴۰۱ نسبت کفایت سرمایه در بانک سرمایه منفی ۲۵۲، در بانک آینده منفی ۱۴۰، دی منفی ۴۷٫۸، ایران زمین منفی ۴۳، شهر منفی ۹٫۳، موسسه ملل ۶٫۹ و در پارسیان و گردشگری نیز به ترتیب منفی ۳ و منفی ۰٫۳ بوده است.

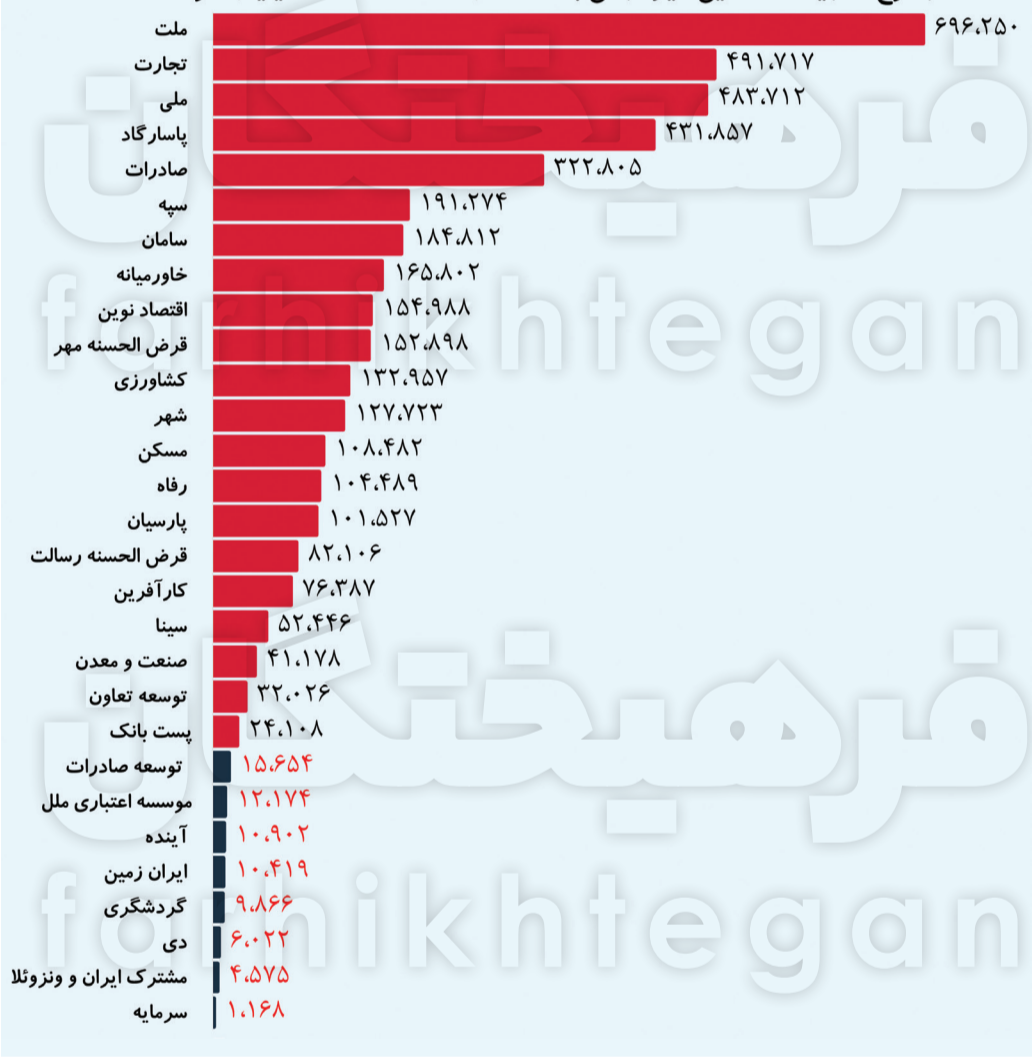
ابزار مهار بانک‌های ناتراز

با ابلاغ بخشنامه کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها توسط بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹ و به روزرسانی این بخشنامه در سال ۱۴۰۱ بانک مرکزی به دنبال مهار رشد نقدینگی از طریق محدود کردن بانک‌ها در رشد ترازنامه بوده است. این سیاست تاکنون مهم‌ترین سیاست اتخاذی دولت در کاهش نقدینگی به شمار می‌رود که برخلاف سیاست‌های متعارف پولی از جمله تنظیم نرخ بهره و هدف‌گذاری تورمی به کنترل‌های مقداری می‌پردازد. سیاست اتخاذشده دارای ابعاد فراوانی است. بر این اساس می‌توان ادعان داشت، سیاست کنترل مقداری ترازنامه به عنوان اصلی‌ترین سیاست دولت سیزدهم برای مهار نقدینگی و تورم شناخته می‌شود. این سیاست طی ۴ بخشنامه ابلاغی بانک مرکزی به شبکه بانکی به مرحله اجرا درآمده است. بر اساس گزارشی که وب‌سایت مسیر اقتصاد در آن به ابعاد مختلف سیاست کنترل ترازنامه بانک‌ها پرداخته، طی آخرین تغییرات این بخشنامه، سمت راست ترازنامه (دارایی‌ها) برای همه بانک‌ها و سمت چپ ترازنامه (بدهی‌ها) برای بانک‌های ناتراز و ناسالم کنترل می‌شود و حدود این محدودیت‌ها طبق شاخص‌های بانک مرکزی بین ۱۳ تا ۲۵ درصد برای بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی و ۴٫۵ درصد برای بانک‌های قرض الحسنه است. مطابق با بخشنامه ۳۰ آذر ۱۳۹۹ بانک مرکزی حد مجاز رشد ماهیانه خالص مجموع دارایی‌ها برای بانک‌های تخصصی دولتی ۲٫۵ درصد و برای سایر بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی ۲ درصد در نظر گرفته شد. این بخشنامه سه بار در تاریخ‌های ۵ مرداد، ۱۷ آبان و ۲۱ دی ماه ۱۴۰۱ به روزرسانی شد و تغییراتی را در پی داشت. طبق مصوبه مرداد ۱۴۰۱، «بانک مرکزی مجاز است نسبت سیزده قانونی را برای بانک‌ها و موسسات اعتباری ناسالم و تخطی‌کننده از مقررات و ضوابط ناظر بر رشد ترازنامه آنها طبق استانداردهای نظارتی ابلاغ شده و بر اساس ارزیابی عملکرد آنها در رعایت ضوابط و مقررات ابلاغی و نیز سایر مصوبات شورای پول و اعتبار تا سقف ۱۵ درصد برای کلیه بانک‌ها و موسسات اعتباری، تعیین و اعمال نماید.» همچنین هر یک از بانک‌ها و موسسات اعتباری موظفند دارایی‌های خود را به گونه‌ای مدیریت کنند که تا پایان آذرماه سال ۱۴۰۱، میانگین رشد دارایی‌های مشمول از ابتدای دوره محاسبه از حد رشد مجاز اعلامی بر مبنای شاخص‌های سلامت بانکی تخطی نداشته باشد. حد رشد مجاز یاد شده بر اساس شاخص‌های سلامت بانکی به شرح زیر محاسبه می‌شود: ۱- امتیاز رتبه‌بندی بانک/موسسه اعتباری بر اساس روش CAMELS ۲- نسبت کفایت سرمایه؛ ۳- وضعیت بازار بین بانکی؛ ۴- وضعیت اضافه برداشت؛ ۵- وضعیت مطالبات غیرجاری ریالی؛ ۶- وضعیت رعایت بخشنامه‌های مبارزه با پولشویی؛ ۷- قضاوت حرفه‌ای وضعیت بانک/موسسه اعتباری از نظر گروه بازرسی در چهارچوب ضوابط و مقررات مربوط (رعایت نرخ سود سپرده‌ها و تسهیلات، کلان، مرتبط، سرمایه‌گذاری‌ها و شفافیت). طبق به روزرسانی این بخشنامه برای هر بانک امتیاز اخصی می‌شود که این امتیاز بر مبنای شاخص‌های سلامت بانکی و بر اساس نقدینگی هدف‌گذاری تعیین می‌شود. این امتیاز منتهی حد مجاز رشد ترازنامه برای هر بانک است. بنابراین حدود مجاز رشد ترازنامه بعد از این برای بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی بین ۱۳ تا ۲۵ درصد تعیین و برای بانک‌های قرض الحسنه ۴٫۵ درصد مقرر شد. اما یک تفاوت اصلی دیگر نیز در به روزرسانی این بخشنامه به وجود آمد و موضوع کنترل بدهی‌ها نیز به کنترل دارایی‌ها اضافه شد.

نسبت تسهیلات اعطایی سال جاری به مانده کل تسهیلات هر بانک در ۹ ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد تومان)

بانک	رقم کل مانده تسهیلات اعطایی	خالص تسهیلات پرداختی در ۹ ماهه ۱۴۰۲	نسبت (درصد)
رسالت	۸۹,۵۱۲	۷۱,۱۷۹	۸۰
سینا	۵۸,۲۹۹	۴۶,۲۶۰	۷۹
پاسارگاد	۴۸,۹۸۷	۴۰,۴۸۴	۸۳
تجارت	۵۸۲,۳۹۶	۴۵۶,۶۸۸	۷۸
شهر	۱۵۵,۷۶۸	۱۲۰,۲۵۶	۷۷
اقتصاد نوین	۲۰۳,۰۲۲	۱۴۳,۷۱۹	۷۱
صادرات	۴۹۶,۵۱۸	۲۹۴,۳۴۴	۵۹
ملت	۱,۱۹۶,۷۲۶	۶۳۴,۸۸۸	۵۳
پارسیان	۲۳۳,۶۳۵	۹۲,۸۵۳	۴۰
پست بانک	۵۸,۷۶۳	۲۲,۰۹۷	۳۸
ایران زمین	۳۰,۷۶۱	۹,۶۲۷	۳۱
دی	۱۸,۳۸۸	۵,۳۵۶	۲۹
ملل	۴۶,۴۲۲	۱۱,۳۷۸	۲۵
گردشگری	۷۰,۱۷۷	۹,۴۰۲	۱۳
سرمایه	۹,۶۷۲	۱,۰۲۳	۱۱
آینده	۱۷۸,۱۴۳	۱۰,۳۲۳	۶

مجموع تسهیلات اعطایی غیرامهالی بانک‌ها در ۱۰ ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد تومان)

طرح مالیاتی جدید دولت منافع کدام گروه از جامعه را تهدید می‌کند؟

مالیات بر فقیر یا ثروت؟

مریم طیبی نظری

خب‌نگار

آنچه در نظام مالیاتی کشور رخ می‌دهد، چیزی شبیه به یک شوخی تلخ است. در شرایطی که هر ماه، از حساب کارگران و کارمندان با حقوق‌های حداقلی قبل از آنکه اصل همان مبالغ ناچیز به دست‌شان برسد، مالیات کم می‌شود، مالیات‌ستانی از مشاغل پردرآمدی چون پلافروشان، ملاک‌ها و موسسه‌های کشور و... در پیچ‌وخم مراحل اجرایی شدن است. اساساً هر چقدر پردرآمدتر باشید، حساس‌تر خواهید بود. شاهد مثالش همین بحث کارت‌خوان هراسی موجود در صنف پزشکان می‌شود که اگر خدای ناکرده مریض شوید، قبل از هر چیزی باید به فکر پول نقد باشید، چراکه پزشک مورد نظر کارت‌خوان ندارد. ششما ویزیت را با پول نقد پرداخت می‌کنید، آنها هم مالیات نمی‌دهند. شاهد مثال تازه‌ترش می‌شود پی‌گیری سازمان امور مالیاتی کشور در خصوص اجرایی شدن قانون سامانه مودیان و پایانه‌های فروشگاه‌های در صنف پلافروشان، که این اقدام باعث اعتراض ایشان شد و به همین خاطر، کسبه محترم بازار طلا مغازه‌هایشان را بسته و این‌گونه مخالفت جدی خود با اصلاح نظام مالیاتی را ابراز کردند. در مجموع و در شرایط فعلی، بار مالیات دهی در کشور بر عهده بخش مولد اقتصادی و کارگران و کارمندان دولتی است. یک کارگر ساده با کف حقوق، مالیات پرداخت می‌کند، اما مشاغل پردرآمد جامعه (با درآمدهای چندین برابر آن کارگر ساده) مالیاتی پرداخت نمی‌کنند. البته که نظام غیرعادلانه مالیاتی فعلی کشور زمینه این فزاینده‌های مالیاتی عجیب و غریب را فراهم کرده است. اما قرار نیست این روند غیرعادلانه ادامه پیدا کند و یا حداقل دولت سیزدهم به دنبال عوض کردن زمین بازی است؛ بازی که سال‌ها با برد پولدارهای صاحب رسانه و باخت کارگران و کارمندان جامعه همراه بوده است. بزنگانی که با جیب‌های پرپول در گوشه زمین، کل بازی را زیر سوال می‌برند. با طرح جدید دولت و اصلاح قانون مالیات کشور در ارضیهست سال بعد، هر

درصد درآمد آنان را تشکیل می‌دهد. همچنین، این رقم در اوپا به ۵۰ درصد هم می‌رسد. اما در ایران و در بهترین حالت ممکن تنها افرادی که بالای ۶۰ میلیون تومان درآمد دارند، ۲۵ درصد از درآمد خود را مالیات می‌دهند.

نظام ناعادلانه مالیاتی کشور: حقوق بگیران دو برابر مشاغل آزاد مالیات می‌دهند

برای احصای مشاغل پردرآمد چندان نیازی به استناد به آمار و ارقام رسمی کشور نیست. همه ما در تجربه زیسته‌مان با گوشت و پوست‌مان اختلاف درآمدی برخی از این مشاغل را حس کرده‌ایم. خانه‌ای فروخته‌ایم یا طلایی خریدیم، ام، غذایی در یک رستوران خورده‌ایم و بالاخره کارمان که دیگر به سالن‌های زیبایی افتاده است و با یک حساساب و کتاب سرانگشتی درآمد چندین برابری آنها با کارمندان را حساب کرده‌ایم. جالب است بدانید بر اساس آمار رسمی منتشر شده، متوسط سرانه پرداخت مالیات این اصناف پردرآمد، در سال گذشته به این صورت بوده است: پلافروشان در سال ۱۴۰۱، عدد ۱۰ میلیون و ۸۸۰ هزار تومان، آرایشگاه‌های زنانه ۲۴ میلیون تومان، سرانه مالیات رستوران‌داران کمتر از ۱۰ میلیون تومان و سرانه پرداخت مالیات مشاوران املاک کمتر از ۲ میلیون تومان است. برای فهم درست‌ترین بازی ناعادلانه اجازه دهید، مالیات اخذشده از اصناف بالا را با کارمندان مقایسه کنیم. طبق گزارش رسمی سازمان مالیات کشور، در سال گذشته مجموع مالیات اخذشده از کارمندان، ۵۳ میلیارد و ۵۰۵ میلیون تومان بوده است. ناعادلانه بودن این آمار و ارقام در این نکته است که بیشترین مودیان مالیات رابخش مشاغل تشکیل می‌دهد، اما سهم درآمد مالیات مشاغل نصف مالیات حقوق‌بگیران است.

تحول در نظام مالیاتی کشور با اجرایی شدن طرح جدید مالیاتی دولت

همانطور که گفته شد، دولت به دنبال اصلاح این نظام ناعادلانه مالیات

در کشور بوده و لایحه‌ای تحت عنوان «مالیات بر مجموع درآمد» را به همین منظور تقدیم مجلس کرده است. با بررسی جزئیات لایحه دولت معلوم می‌شود این بیان در حد ادعا نیست و دولت واقعا به دنبال ایجاد عدالت در نظام مالیاتی کشور است. در این طرح مالیات با سازوکار عادلانه‌ای از مودیان اخذ خواهد شد. طبق گفته جعفر قادری، عضو کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس دربار لایحه اصلاح مالیات‌های مستقیم که دولت به مجلس برده است، قرار است بر اساس این لایحه تغییری به نفع مردم در زمینه مالیات‌ستانی در کشور داشته باشیم؛ مناطق محروم در مقابل مناطق برخوردار و افراد با درآمد پایین در مقابل کسانی که درآمد‌های بالایی دارند، مورد حمایت قرار می‌گیرند. همچنین تغییرات تعیین‌کننده‌ای در زمینه معافیت‌ها اتفاق خواهد افتاد. به این ترتیب که از یک سو خط معافیت در خانوار با توجه به هزینه معیشتی آن خانواده محاسبه می‌شود و مواردی چون هزینه‌های تحصیل مودی و فرزندان، اجاره، تسهیلات مسکن و... محاسبه خواهد شد و از دیگر سو، معافیت‌های بی‌منطق فعالان اقتصادی حذف خواهد شد. البته این تغییر و تحولات به نفع تولیدکننده‌های داخلی بوده، چراکه در اصلاحیه‌ای که دولت به مجلس فرستاده است، بخش تولید نیز به جای ۲۵ درصد، ۱۵ درصد مالیات پرداخت خواهد کرد.

